

SINI MONONEN

Ilmastonmuutos ja identiteettipolitiikka

Venetsian biennaalissa esiin nousivat toiseuden kokemukset

Joka toinen vuosi järjestettävä pääasiassa nykytaiteeseen keskittyvä Venetsian biennaali on yksi kansainvälisen taidemaailman kohokohdista. Alkunsa vuonna 1895 saanutta näyttelyä on järjestetty sotien aiheuttamia katkoksia lukuun ottamatta lähes yhtäjaksoisesti. Läpi historiansa se on profiloitunut tapahtumana, jonne jokainen maa pyrkii tuomaan kansallisesti ja kansainvälisesti korkeatasoisimpana pitämäänsä taidetta.

Biennaali jäsenyy Giardinin paviljonkipuistossa ja Arsenalen vanhalla sotilasalueella sijaitseviin maapaviljonkeihin sekä päänäyttelyyn. Kaupungissa vaeltava voi poiketa myös *off-site*-kohteisiin, jotka sijaitsevat varsinaisen biennaalialueen ulkopuolella. Sieltä löytyy myös tämän vuoden parhaan paviljongin Kultaisella Leijonalla palkittu Liettuun oopperaperformanssi *Sun & Sea (Marina)*. Suomen edustukset ovat tuttuun tapaan Giardinilla Aalto-paviljongissa sekä Pohjoismaisessa paviljongissa, jonka kuratointivuoro oli tänä vuonna niin ikään Suomella¹. Suomi on kahdella edustuksellaan tapahtumassa poikkeus.

Imperialistisen maailman peruja oleva biennaali nojaa monessa suhteessa edelleen vanhaan maailmanjärjestykseen. Tämä näkyy erityisesti Giardinilla, jonka paviljonkipuistossa vanhat suurvallat kuten Britannia ja Ranska seisovat paraatipaikoilla samalla kun monella kansalla ei ole Venetsiassa lainkaan edustusta. Tänä vuonna debyyttinsä teki neljä maata: Malesia, Madagaskar, Pakistan ja Ghana, joista viimeksi mainittu keräsi jo avajaispäivien aikana runsaasti kiitosta Arsenalessa sijaitsevalla kokonaisuudellaan.

Kiinnostavia aikoja

Venetsian biennaalin päänäyttelyn kuraattorina toimi tänä vuonna Lontoon Hayward-gallerian johtaja Ralph Rugoff. Rugoff valitsi näyttelyn ja samalla koko biennaalin otsikoksi ”May You Live in Interesting Times”. Legendan mukaan tämä on kiinalainen kirous. Biennaalikatalogin esipuheessa Rugoff viittasi länsimaisiin kirjoittajiin kuten Arthur C. Clarke ja Hillary Clinton, jotka ovat viljelleet fraasia vilkkaasti. Lausahdus itsessään on kuitenkin orientalistinen. Siinä missä kiinalainen

kulttuuri ei tunne tällaista kirousta, länsimainen katse näkee kiinnostavan elämän toivottamisen kaukaisessa kulttuurissa epäonnea tuottavana. Toisia kohtaavan onnettomuuden ja tragedian eksotisointi ei ole taidemaailmalle vierasta. Maailmanpolitiikan kommentointi taittuu nykytaiteessa usein banaaliksi ja hyväksikäyttäväksi visuaaliseksi retoriikaksi. Nykytaiteen suurtapahtuman kontekstissa kiinnostavuus viittaa myös taidemaailmaan kykyyn generoida alati kasvavaa taidepuheen vyyhtiä: peilitalo tuottaa yhä uusia heijastuspintoja ja tulokulmia maailmanpoliittisiin kysymyksiin.

Yhdysvaltalaisistaustainen Rugoff kuratoi erityisen paljon identiteettipoliittisia teoksia. Päänäyttelyssä esillä ovat rodullistettujen identiteettikokemukset. Tällaista näkökulmaa edusti myös parhaan taiteilijan Kultaisen Leijonan saanut Arthur Jafa (Yhdysvallat, s. 1960), joka hyödynsi teoksessaan *The White Album* (2019) internetistä kuratoituja videopätkiä. Aikaisemmin muun muassa Solangen musiikkivideoita ja Spike Leen elokuvia kuvanneen Jafan teos on jouhevasti etenevä internet-ryönän kavalkadi. *The White Albumin* sisäinen ristiriitaisuus heijastelee monitahoisesti verkon vihapuhetta ja puhujien motiiveja – järkevää syytä tai koherenttia tarinaa väkivaltaisille purkauksille on mahdoton jäljittää verkon kaotisuutta heijastavasta teoksesta.

Päänäyttelyn erikoisuutena oli Rugoffin päätös sijoittaa kaikilta päänäyttelyn taiteilijoilta teoksia sekä Giardiniin että Arsenaleen. Osa taiteilijoista teki valinnan tuoda samankaltaiset tai jopa samat teokset molempiin paikkoihin. Toiset, kuten Kiasmassakin Ars 17 -näyttelyssä nähty Ed Atkins (Iso-Britannia, s. 1982), trollasivat suuruuden odotusta vaatimattomilla panoksilla. Atkinsin Kiasmassa ollut videoteos *Ribbons* (2014) antoi aihetta odottaa taiteilijalta näyttävyyttä ja oivaltavaa kerrontaa. Giardinilla Atkinsin *Bloom*-sarjan (2018) kevyet printit

Liettuan paviljonki, *Sun & Sea (Marina)*. Kuva: Andrea Avezù / La Biennale di Venezia.

ovat kuitenkin jo kansainvälisellä kentällä vakiintuneelta taidemaalailijalta lähes ylimielisen helppo ratkaisu. Tasapainoisesti molemmissa näyttelylokaatioissa onnistuivat kuitenkin monet. Muun muassa Njideka Akunyili Crosby (Nigeria, s. 1983) kollaasimaaiset maalaukset vangitsivat Giardinilla yhdessä Arsenalessa sijaitsevien monokromaattisten muotokuvien kanssa.

Identiteettipoliittikka Giardinissa ja Arsenalessa

Giardinin sokkeloinen näyttelytila jakautuu luontevasti eri saleissa temaattisiksi kokonaisuuksiksi. Rakennuksen sydäimestä löytyy kokonainen väkivaltahuone, jota halkoo Teresa Margollesin (Meksiko, s. 1963) muuri-installaatio *Muro Ciudad Juárez* (2010). Muuri kommentoi paikallista ja kansainvälistä poliittista väkivaltaa. Ciudad Juárez on Meksikon ja Yhdysvaltain rajalla sijaitseva miljoona-

kaupunki, jonka laidoilta Margolles on kerännyt muurin palat. Niissä näkyvät ampumisjäljet kertovat Meksikon huumesodasta ja kommentoivat Trumpin turvallisuuspolitiikkaa. Kenties koko biennaalin yksi Instagram-ystävällisimmistä töistä oli Margollesin teoksen lähelle sijoitettu Sun Yuanin (Kiina, s. 1972) ja Peng Yun (Kiina, s. 1974) mekaaninen robotti. *Can't Help Myself* (2016) näyttää ”siivoavan” verta lasisessa kopissa kiusallisella tarmolla.

Arsenalessa päänäyttelyn mieleenpainuvat hetket koettiin Shilpa Guptan (Intia, s. 1976) ääntä ja tekstiä yhdistävän installaation äärellä. Guptan installaatio *For, In Your Tongue, I Cannot Fit* (2017–2018) on sadan poliittisten mielipiteidensä vuoksi vangitun runoilijan ääneen luettuja tekstejä 600-luvulta tähän päivään. Neil Beloufan (Ranska, s. 1985) *Global Agreement* (2018–2019) on niin ikään moniääninen poliittinen teos, joka koostuu eri maissa palvelevien nuorten sotilaiden Skype-haastatteluista.

”Yleisö katsoi esitystä tilaa kiertävältä parvelta – kuin jumalat tai rannan yli lentävät matkustajat.”

Suomessakin Kiasman viidennessä kerroksessa talvella 2017–2018 nähty Korakrit Arunanondchai (Thaimaa, s. 1986) oli toteuttanut Arsenaleen yhdessä Alex Gvojinin (Yhdysvallat, s. 1984) kanssa kolmekanavaisen videoinstallaation, joka yhdisteli taiteilijan hyljälleen pois lipuvien isovanhempien tarinaa Thaimaan luolapoikien kohtaloon ja mytologiaa tutkivaan performanssitaitteeseen. *No History in a Room Filled with People with Funny Names* (2018) yhdisti rave-estetiikkaa dokumentaariseen materiaaliin.

Kuumeneva planeetta

Rugoffin tematisoima ”kiinnostava aika” sivuutti päänäyttelyssä yllättävällä tavalla lähes kokonaan ilmastonmuutoksen. Venetsiassa planeetan lämpeneminen on kuitenkin läsnä itsestään selvästi: kuoleman kaupunki huojuu meren päällä samalla, kun taidemaailman toimijat lentävät ja risteilevät seurapiiritapahtumaan planeettamme eri kolkista. Yksi selkeimmin ilmastonmuutosta käsittelevistä paviljongeista oli Pohjoismainen paviljonki. Norjalaisen Sverre Fehnin suunnittelema ja vuonna 1962 valmistunut paviljonki on yksi Giardinin kauneimmista rakennuksista. Yhteisönsikon ”Weather Report: Forecasting Future” alla valoisassa ja ulkoilmaan avautuvassa tilassa nähtiin teoksia nabbteeriltä (Suomi, Maria Teeri, s. 1985 ja Janne Nabb, s. 1984), Ane Graffilta (Norja, s. 1974) ja Ingela Ihrmanilta (Ruotsi, s. 1983). Paikallisia materiaaleja työskentelyssään suosiva nabbteeri oli pystyttänyt paviljongin viereen geodeettisen kupolin, jonka sisään asetettu oksisto tarjosi suojaan alueen hyönteisille ja ohjasi katseen paviljonkitilan ulko-

puolelle. Siinä missä nabbteerin kokonaisuus punoi yhteyttä näyttely-ympäristöön, Graffin teokset ammensivat 1970-luvun ympäristökriittisyydestä käsittelemällä planeetaarista hätätilaa sairauden metaforilla Susan Sontagin hengessä. Pohjoismaisen paviljongin ollessa esteettisesti suhteellisen yhtenäinen kokonaisuus, Aalto-paviljongin näyttely kulkee biennaalin trendejä vastavirtaan: *Miracle Workers* -kollektiivi on tuottanut tekstipainotteisen ja taiteen tekemisen prosessiin keskittyvän kokonaisuuden, joka vaatii katsojalta aikaa ja paneutumista avautukseen².

Liettuan paviljongin palkittu ilmastoteemainen oopperaperformanssi onnistui kiinnittämään ilmastonmuutoksen monipuolisesti taidehistoriallisiin teemoihin, nykytaiteen käytäntöihin ja Venetsian kaupunkiin. Kollomelletoista äänelle sävelletty esitys käsittelee antroposeenia runollis-minimalistisella oopperalla. Kuorosta ja avustajista koostuva esiintyjäryhmä on asettunut teoksessa entisen sotilaskasarmen tiloihin hiekalle viettämään kesäpäivää. Yleisö katsoi esitystä tilaa kiertävältä parvelta – kuin jumalat tai rannan yli lentävät matkustajat. Raukea esitys oli kuin elävä taulu. Taidehistorian kylpijäteema ja miellyttävän kesäpäivän kuvasto olivat ristiriidassa oopperan libreton kanssa. Varakas maailman meriä pojalleen esittelevä äiti, yllirasittunut työholisti, tulivuoren purkauksen vuoksi Lontoossa jumissa oleva ja siellä toisensa tavannut nuoripari, maailman tilaa pohtiva filosofi sekä puolisonsa Aasiassa sukellusonnettomuudessa menettänyt seireeni valittivat omaa ja planeetan kohtaloa minimalistisissa pienoisaarioissa. Nuorten tyttöjen duetto, ”Sister’s Song”, on valitus kuolevaisuudesta: ”Itkin niin kun opin, että mehiläiset putoavat joukoittain taivaalta ja niiden mukana kaikki maailman kasvit kuolevat. Itkin niin, kun ymmärsin, että olen kuolevainen, että jonain päivänä kehoni vanhenee ja kuihtuu, enkä näe, tunne tai haista enää koskaan...”³. Tyttöjen valituksessa kuolematomuutta etsitään teknologiasta ja 3D-tulostimista. Kun äiti unohtaa laitteen päälle, sisarukset tulostavat sillä itse elämän: korallit, eläimet, perheenjäsenet, ravinnon ja itsensä.

Viitteet

- 1 Pohjoismaisen paviljongin kuratoivat museujohtaja Leevi Haapala sekä kuraattori Piia Oksanen nykytaiteenmuseo Kiasmasta.
- 2 Kollektiivin jäseniä ovat kuraattori Bonaventure Soh Bejeng Ndikung, avustavat kuraattorit Giovanna Esposito Yussif ja Christopher Wessels, tilasuunnittelija Lorenzo Sandoval, vapaa kirjoittaja ja kansalaisaktivisti Maryan Abdulkarim, kirjoittaja ja elokuvantekijä Khadar Ahmed, kirjoittaja ja elokuvantekijä Hassan Blasim, koreografi Sonya Lindfors, taiteilija ja aktivisti Outi Pieski, nykytaiteilija Leena Pukki, nykytaiteilija ja aktivisti Martta Tuomaala, kuvaaja Christopher L. Thomas sekä tarinankertoja Suvi West.
- 3 ”I cried so much when I learned bees are massively falling from the sky. And with them all the world’s plant life will die. I cried so much when I understood that I am mortal, that my body will one day get old and wither. And I won’t see or feel or smell ever again...”. ”Sister’s Song” oopperaperformanssista *Sun & Sea (Marina)*, libretto Vaiva Grainytė, sävellys Lina Lapelytė, ohjaus Rugilė Barzdžiukaitė. Liettuan paviljonki.